

انتشارات راتلج منتشر شد. این کتاب
مشمول بر ۱۱ فصل در چهار بخش و ۱۷۴
صفحه است.

بررسی توسعه تکنولوژی‌های اطلاع
رسانی، حدود و ثغور جهانی شدن و
تأثیرات آن انگیزه اصلی نویسنده برای
نگارش و انتشار این کتاب است که آن را در
پیشگفتار کتاب در لابلای سخنان نویسنده
درمی‌یابیم. آن‌جا که می‌گوید:

«اکنون وقت آن است که به

گستره مزایا و نویدها و دامنه

مخاطرات واقعی این تکنولوژی

جدید نگاهی واقع‌بینانه داشته

باشیم؛ نه به خاطر اینکه درصدد

انتقام باشیم؛ بلکه بیشتر به این

خاطر که بتوانیم پیشاپیش با

شناخت و آگاهی از مزایا

و محدودیت‌های واقعی این رویداد

بزرگ به برنامه‌ریزی دست بزنیم.»

از این رهگذر مباحث بسیار عمده‌ای

شکل می‌گیرند؛ میزان دسترسی به

فرصت‌ها و مسأله هویت، که رشته اصلی

بحث این کتاب است، از این جمله‌اند. از

**Virtual States;
The Internet and the
Boundaries of the
Nation - State**

Jerry Everard

معرفی و نقد کتاب:

**دولت‌های مجازی؛ اینترنت
و مرزهای دولت ملی**

Jerry Everard, *Virtual States;
The Internet and the Boundaries
of the Nation - State*, London,
Routledge, 2000. pages: 174.

الف) معرفی

کتاب "دولت‌های مجازی" اثر جری
اورارد در سال ۲۰۰۰ میلادی از سوی

جهان توسعه یافته به بحث کشیده می‌شود. درحالی‌که بخش چهارم به بررسی مسأله گسترده‌تر اینترنت و جامعه می‌پردازد. در این بخش برخی از مسائل فلسفی و عملی مورد بررسی قرار می‌گیرند. برخی از این مسائل عبارت‌اند از: چه کسی بهره می‌برد؟ چه کسی ضرر می‌کند؟ آیا ترس رسانه‌ها از اینترنت قابل توجیه است؟ اینها مسائلی هستند که جوامع مختلف از زمان اختراع اولین تکنولوژی بزرگ اطلاع‌رسانی، یعنی نوشتار، با آن سر و کار داشته‌اند.

کتاب با ترسیم برخی ملاحظات نظری و با بررسی اینکه دولت‌ها چگونه پدید آمدند؟ چه چیزی باعث پیدایش آنها شد؟ کدام یک از وجوه یا کارکردهای این ساختارها (دولت‌ها) سودمند است؟ و چه چیزی باعث می‌شود دولت‌ها به صورت تشکل‌های نیرومندی از تشکیلات درآیند؟ آغاز می‌شود.

به نظر نویسنده کتاب، دولت به‌عنوان یک ایده یا آرمان وحدت‌بخش، بخش مهمی از فرایندی است که مردم از طریق آن هویت خویش را می‌سازند و بدان شکل

نظر اورارد گسترش جهانی اینترنت ما را با انواع جدیدی از ساختارهای هویت و تعریف جوامع برخوردار از اطلاعات و غیربرخوردار روبه‌رو می‌سازد. وی این تحولات را در چهار بخش مورد بررسی قرار می‌دهد:

بخش اول به بحث در مورد نظریه و عمل درباره دولت‌های مجازی می‌پردازد. این بخش با طرح اندیشه‌هایی درباره ماهیت دولت‌ها شروع می‌شود و در صدد است تا نشان دهد که اینترنت چگونه از درون شرایط خاص تاریخی ظهور و رشد کرده و به چیزی بیشتر و متفاوت‌تر از یک راه حل ویژه برای مسأله‌ای خاص تبدیل شده است. به اعتباری می‌توان گفت این بخش از کتاب روایتی است درباره یک تکنولوژی که ابتدا به صورت یک مصنوع فرهنگی ظهور کرد و سپس به یک رسانه فرهنگی بدل شد.

بخش دوم کتاب، دولت‌های "نامتصل"^۱ در جهان در حال توسعه و پیامدهای فقر اطلاعاتی در اقتصاد جهانی برای کشورهای در حال توسعه را مورد توجه قرار می‌دهد. در بخش سوم، کشورهای برخوردار و غیربرخوردار در

1- Unwired states

نفع رهبران سیاسی ملت تمام
می‌شد، ساخته شد.»

پس در لحظه‌های خطیر، ملاحظات اقتصادی که به نظر برخی تأمین‌کننده و حافظ فعالیت‌های سیاسی است، می‌تواند در حاشیه قرار گیرد. به نظر اورارد، اقتصاد یگانه عامل تعیین‌کننده در زندگی مردم نیست؛ به یاد داشتن این نکته در بحث پیرامون زوال خیالی دولت ملی می‌تواند مفید باشد.

نویسنده، گفتار کسانی همچون دیلون^۱ (۱۹۸۸)، ویتگنشتاین^۲ (۱۹۸۳) و فوکو^۳ (۱۹۷۹) را شاهد می‌آورد تا این ادعا را تأیید کند که نابرابری در برخورداری از تکنولوژی جدید اطلاعاتی مسأله‌ای است که به وجوه مختلف دولت‌ها مربوط می‌گردد. آنها خاطر نشان کرده‌اند که زبان، بیشتر سازنده زندگی است تا منعکس‌کننده آن، و این امر موجب تمام‌گفتمان‌های اجتماعی است. گفتمان‌هایی که شیوه زندگی مردم را شکل داده و تعیین می‌کنند. به عبارت دیگر "صحبت کردن برای عمل

می‌دهند. این سرچشمه و منبع ملی‌گرایی است. اما، همان‌طور که افراد، در موقعیت‌های مختلف، جنبه‌های مختلفی از هویت خود را نشان می‌دهند، (مثلاً در نقش والدین، کارمند، سخنران، دیپلمات و...) دولت هم همین‌طور وجوه مختلفی از هویت فرد را از طریق سیاست خارجی، سیاست امنیتی، سیاست بازرگانی و کشاورزی، سیاست‌های فرهنگی و آموزشی و نظایر آن بروز می‌دهند.

دولت‌ها با ساختارهای چند وجهی، ممکن است در عرصه‌ای تحت فشار قرار گیرند، درحالی‌که در سایر عرصه‌ها قوی‌تر از همیشه عمل کنند. جری اورارد بحران سال ۱۹۸۲ م انگلستان را مثال زده و می‌گوید:

«آشکار بود که رهبران سیاسی

انگلستان در آن زمان برای تحکیم بقای سیاسی و مقبولیت ملی در حال تلاش و تقلا بودند. این امر چالش اصلی فراروی آنها بود، تا اینکه جنگ جزایر فالکلند باعث شد که دولت از طریق توسل به هویت امنیتی تقویت شود، هویتی که با تکیه بر واکنش‌های افکار عمومی و از طریق شیوه‌هایی که به

1- Dillon

2- Wittgenstein

3- Foucault

زوال می‌یابد یا به جایی می‌رود؟، بی‌درنگ دو احتمال را فراروی ما می‌نهد: یا دولت زوال می‌یابد، یا آینده‌ای دارد که احتمالاً از آن‌چه امروز در نظر می‌آید، تا حدودی متفاوت است. اگر احتمال دوم صادق باشد، دولت در اقتصاد جهانی شده، چه نقشی را ایفا خواهد کرد؟

به نظر اورارد، دیدگاه‌های سنتی رئالیسم کلاسیک، دولت‌ها را در مقام عامل‌های نسبتاً یک وجهی می‌دید. در این دیدگاه دولت به‌عنوان تجسم و مظهر اجتماعی پیکره سازمان سیاسی محلی (بومی) تلقی می‌شد. با همین قیاس پادشاه یا ملکه، ناخدای کشتی دولت، یا اندکی بعد سر دولت تلقی شدند. با بسط این قیاس، تشکیلات اجتماعی دست‌ها و بازوهای دولت بودند. با ظهور اومانیسم و تأکید پیوسته آن بر نقش فرد، معرفت‌شناسی اومانیستی مسائل مربوط به کارکرد دنیای اجتماعی و سیاسی اروپای پس از رنسانس را تحت تأثیر قرار داد. از این‌رو، نویسنده نظام‌های دولتی عصر مدرنیته را حاصل

کسردن است و عمل کردن برای اعمال قدرت^۱. بنابراین تکنولوژی اطلاعاتی، رسانه‌ای برای اعمال قدرت است.

جهانی شدن بیش از هر چیز فرایندی اجتماعی است که در درون جوامع و بین آنها، عمل می‌کند. پویایی حاصل از آن نه‌تنها به حفظ انگیزه برای جهانی شدن کمک می‌کند، بلکه در خدمت نهادینه کردن نابرابری‌های ساختاری قرار دارد. به نظر وی اگر قرار باشد اثر جهانی شدن و توسعه جهانی اینترنت را بررسی کنیم، ردیابی و موشکافی سه مقوله زیر مهم است:

۱- چندپاره و غیرمتراکم شدن^۱ دولت تک‌وجهی^۲

۲- فرایند شکل‌گیری هویت

۳- تعامل این فرایندها در تثبیت نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی
هر ایده‌ای مبتنی بر زوال نقش دولت ملی را باید با این دیدگاه که معتقد است جهان به سادگی در حال تبدیل شدن به محلی بسیار پیچیده‌تر است؛ تعدیل کرد. بنابراین، به موازات تحولات جهانی و ظهور عوامل مختلف در عرصه بین‌المللی، باید بیشتر به زوال نسبی دولت بیندیشیم.

فصل اول کتاب با عنوان: آیا دولت

1- Disaggregation

2- Unitary state

تاریخچهٔ اینترنت به‌عنوان تاریخ شبکه‌های ارتباطات و دومی به‌عنوان تاریخچهٔ تکنولوژی‌های توانمندساز^۱ است.

نویسنده معتقد است از زمانی که مردم زندگی اجتماعی را شروع کرده و به سازماندهی خویش در قالب گروه‌ها پرداختند، از همان لحظه اقدام به ساخت و ساز شبکه‌های ارتباطی کردند. از علامت دادن با آتش گرفته تا شبکه‌های راه‌ها، دریاها، شبکه‌های نوری و تلگرافی، راه‌آهن، تلفن، رادیو و تلویزیون و اخیراً ارتباطات دیجیتال، که شامل ارتباط بین کامپیوترها نیز می‌شود. علی‌رغم رشد سریع تعداد میزبانان و کاربران اینترنت، جمعیت‌شناسی اینترنت نشان می‌دهد که هم‌چنان (۷۵ درصد) کاربران آن را مردان جوان انگلیسی زبان آمریکایی تشکیل می‌دهد. درعین حال که آسیا با نرخ رشد سریع‌تری نسبت به سایرین در حال اتصال به شبکهٔ جهانی است؛ اما باز هم این رقم بسیار اندک است و تازه از بین آنان تعداد غربی‌ها یا غرب دیده‌های انگلیسی زبان هنوز مشخص نیست. از لابلای این سخنان می‌توان

چالش‌هایی می‌داند که حول محور هویت شکل گرفتند. به نظر وی اروپای اواخر قرن هفدهم، اروپایی بود که از لابلای سی سال جنگ سربرآورد؛ جنگ‌هایی که وی آن را جنگ‌های هویت می‌خواند و دولت‌های پس از آن بر مبنای قرارداد و دستفالی و متعاقب این جنگ‌ها شکل گرفتند.

وی معتقد است هویت هم‌چنان به‌صورت عاملی باقی خواهد ماند که ایده‌های وحدت بخشی همچون لزوم وجود دولت را مشخص می‌سازد. چنین ایده‌هایی به سیاست‌های محلی دولت‌ها امکان می‌دهد که خود را به ایدهٔ یک هویت ملی منتسب سازند. با این تفاوت که دولت دیگر دولتی یک‌وجهی نیست و درحالی‌که ممکن است در قلمروی تحت فشار باشد، یا حتی در حال زوال، اما در قلمروی دیگر ممکن است قوی‌تر هم عمل کند. اینترنت و پدیدهٔ جهانی شدن عواملی هستند که به این جریان کمک کرده و حتی خود نابرابری‌های ساختاری را در این راستا تشدید می‌کنند.

فصل دوم به بررسی تاریخچهٔ اینترنت می‌پردازد. دو شیوه برای بررسی پیشینهٔ اینترنت پیشنهاد می‌گردد که از این میان دومی مقبول نویسنده واقع می‌شود. اولی

1- Enabling technologies

نمی‌کند. اقتصاد جهانی به موازات وابستگی فزاینده‌ای که به نظام ارتباطات الکترونیک جهانی پیدا می‌کند، درعین حال با طرد سیستماتیک برخی دولت‌ها از این منبع اطلاعاتی روبه‌روست که نابرابری‌ها را تشدید می‌کند. جریان نابرابر اطلاعات در میان مرزها و ناتوانایی دولت برای کنترل تشتت‌های درونی خود، برآیندهایی سیاسی خواهد داشت. به نظر اورارد استاندارد کردن فرهنگی و از بین رفتن تنوع زبان‌شناختی، خطراتی را در بر خواهد داشت. درعین حال که، انگلیسی در مقام زبان نخستین اینترنت به نوبه خود به‌عنوان مانعی برای دسترسی کشورهای که زبان آنها غیر انگلیسی است عمل می‌کند. از این رو برخی سود بسیاری می‌برند و برخی هم‌چنان محروم می‌مانند؛ گرچه عملاً زندگی آنها تحت تأثیر این تکنولوژی خواهد بود.

فصل چهارم با عنوان: "شبکه، مرزبندی و حق حاکمیت" (۲) به مقایسه شکل و کارکرد دولت در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه در عصر جهانی شدن

دریافت که اورارد بر ایده خود درباره رابطه هویت و اینترنت تأکید دارد. به نظر وی این دولت‌های ملی هستند که هم‌چنان معیارهای اتصال به شبکه را تعیین و هنوز با احساس وظیفه برای مراقبت از شهروندان عمل می‌کنند. از این رو، صرف‌نظر از اینکه اقتصاد تا چه اندازه جهانی شده است؛ نقش قوی‌تری برای دولت‌ها باقی می‌ماند. آمار نشان می‌دهد برای دولت‌هایی که کمتر به شبکه جهانی وصل شده‌اند، به‌ویژه در قاره آفریقا، مسائل هم‌چنان باقی است. بدیهی است این دولت‌ها در نظام اقتصاد جهانی سرنوشتی به جز به حاشیه رانده شدن ندارند. به نظر می‌رسد شکل‌های نوینی از استعمار اطلاعاتی در حال ظهور است.

فصل سوم با عنوان: "گرسنه، تشنه و متصل به شبکه"^۱ در نگاه اول ما را متوجه تعارضی می‌کند که نویسنده بر اساس آماری به نقل از تحقیق اینترنتی نوا (۱) (۱۹۹۶) کشف کرده است. براساس این آمار، ۸۰ درصد جمعیت دنیا هنوز یک مکالمه تلفنی هم نداشته‌اند، بیش از نیمی از جمعیت دنیا بیش از صد مایل با نزدیک‌ترین خط تلفن فاصله دارند. از این رو روشن است که دنیا هنوز با یک بزرگراه اطلاعاتی جهانی زندگی

1- Hungry, thirsty and wired

به واسطهٔ انجام دو عمل به حیات خود ادامه می‌دهند: یکی وارد ساختن و دیگری خارج ساختن. یعنی ساختن و تعیین کردن مرز خودی با غیرخودی (ما و دیگران). هویت یک دولت از طریق تجلیات فرهنگی آن آشکار می‌شود. بنابراین هر کسی که ابزارهای کنترل محصولات فرهنگی یا پخش آنها را در اختیار خود دارد، بر هویت دولت‌ها در دنیا کنترل اساسی خواهد داشت. دولت‌ها در درون یک نظام مبادله برای مردم خود اقتصاد ارزش‌ها را جای می‌دهند و نیز دسته‌ای از روابط بین مردم را در آن جای‌گیر می‌سازند. فضای الکترونیکی نیز فضای اقتصاد علایم است. فضایی ملی است که مبادله در چارچوب آن انجام می‌شود. هم‌چنین یک دسته روابط بین مردم نیز در آن قرار می‌گیرد. در این فضای الکترونیکی، مرز بین دولت‌ها و نیز ضرورت‌های اخلاقی و عملی را به خاطر حفظ حق حاکمیت و تمامیت دولت مشخص می‌کند.

مالزی یکی از کشورهایی است که برای

می‌پردازد. به نظر نویسنده نابرابری‌های فاحش در برخورداری از تکنولوژی اطلاع‌رسانی باعث می‌شود که فرصت‌های واقعی برای افزایش سطح دموکراسی از طریق گسترش اینترنت محدود شوند. جهانی شدن سایهٔ سنگین بخش خصوصی جهان توسعه یافته را بر سر خود دارد و عمدتاً از طریق آن هدایت می‌شود. این امر به نوبهٔ خود یک جایجایی در کانون تصمیم‌گیری را به همراه دارد. جایجایی در کانون‌های تصمیم‌گیری از دولت ملی به عوامل فراملی و از بخش دولتی به بخش خصوصی. این رخداد در کشورهای در حال توسعه ظاهراً به سود نخبگان است. نخبگانی که آشکارا از جهانی شدن سود می‌برند، و به زیان بقیهٔ جمعیت کشور است که از لحاظ ساختاری از این تکنولوژی و مزایای آن محروم مانده‌اند. از این رو، بین افراد و حاکمیت دولت در رابطه با جهانی شدن و شبکه‌های ارتباطی تنش به وجود خواهد آمد، این تنش ممکن است در سطح حقوق بشر، مسائل دموکراسی و توسعهٔ اقتصادی بازتاب پیدا کند.

اورارد در فصل پنجم با عنوان "فرهنگ و دیگری در اینترنت"^۱ می‌گوید؛ دولت‌ها

انجام پذیرد. دولت‌ها به سمت مدیریت قراردادهای یا تهیه‌کنندگان خصوصی کالاهای عمومی حرکت می‌کنند و از تولید و تدارک مستقیم چنین خدماتی دور می‌شوند.

فصل هفتم به بررسی رابطه اقتصاد و اینترنت در عصر جهانی شدن می‌پردازد.

عنوان این فصل (economy @ internet. com)

نشانگر رابطه‌ای است که به نظر اورارد اتفاقی نیست. گرچه دولت‌ها در وهله نخست با وظیفه تأمین امنیت نظامی شکل گرفتند، اما کوچکی اندازه آنها متناسب با تکنولوژی‌های ارتباطی و تکنیک‌های سازماندهی عصر خود بود. پیشرفت در هر دو عرصه موجب شد دولت‌ها حجیم و بزرگتر شدند.

اگر دولت ملی را حاصل عمل حد و مرزسازی آن تلقی کنیم، پس کارکرد نخست آن، تأمین امنیت در چارچوب ساختار هویت است. اگر این امر صادق است، آنگاه اقتصاد تنها در جایی اهمیت می‌یابد که توانایی دولت را برای انجام وظیفه و کارکرد

حفظ هویت و حاکمیت خود و برای رهایی از انحصار شرکت‌های آمریکایی در عرصه اینترنت قدم‌هایی برداشته است. از جمله این اقدامات دعوت به تولید بیشتر محتوا و برپایی دهکده الکترونیکی بوده است.

فصل ششم با به کارگیری یک استعاره^۱ سعی دارد که نشان دهد دولت محصول جانبی^۲ تعامل بین انسان و شبکه‌هایی است که آنها را به هم مربوط می‌سازد. در عنوان این فصل "فرایند: کلیدی برای ارگانیزم ارتباطی"^۳، ارگانیزم ارتباطی استعاره‌ای است برای دولت که عناصر زیر را در خود جای داده است:

- احساس ارتباط میان انسان‌ها در درون یک جامعه

- احساس تصنعی بودن دولت‌ها به عنوان ساختارها

- احساس ایده‌آلیسم و پیش‌نگری که دولت‌ها را در مقام ساختارهای مناسب هویت حفظ می‌کند.

نقش دولت‌ها در کنترل اثرات افراطی و زیان‌آور جهانی شدن بر مراکز که به شبکه وصل نیستند؛ هم‌چنان از اهمیت برخوردار است. اما این امر باید به شیوه‌ای مناسب در راستای کاهش حجم و اندازه بخش دولتی

1- Metaphor   2- By - product

3- Process: the key to the Cyborg

یابد. وی جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۰ م را نشانه و پیش درآمد چنین جنگ‌هایی می‌داند که اهمیت نقش جنگ‌افزارهای اطلاعاتی در حد پشتیبانی لجستیک بود و حتی اهمیت بیشتری داشت. فصل نهم با عنوان: "مجازاً واقعی / واقعاً مجازی"^۱ به بررسی محدودیت‌ها و مزایای اینترنت در تعامل انسان‌ها و جوامع با یکدیگر می‌پردازد و نهایتاً به این نتیجه می‌رسد که اجتماعات مجازی،^۲ اجتماعات واقعی هستند که در فضایی مجازی وجود دارند. مردم با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند، گرچه این امر با میانجی‌گری کامپیوترها روی می‌دهد. علاوه بر این، تمایز مجاز و واقعیت شکسته می‌شود. زیرا قبلاً هم گفت‌وگوی افراد از طریق زبان و قراردادهای صورت می‌گرفت. مردم از این طریق بیشتر به اجتماع خود احساس تعلق می‌کنند، تا هنگامی که در خیابان‌ها هم دیگر را می‌بینند. جوامعی که از این طریق شکل می‌گیرند، می‌توانند چالش‌های موجود را به دولت ملی معرفی

اصلی‌اش تحت تأثیر قرار دهد. دولت‌های عصر مدرنیته نه تنها امنیت نظامی را تأمین می‌کنند؛ بلکه محیط را برای سایر اشکال امنیت مهیا می‌سازند و اقتصاد نیز در چنین محیطی پویایی خود را خواهد داشت.

اقتصاد بازار آزاد ادعا دارد که بازار باید تعیین کننده باشد. اما بازار دغدغه منافع عمومی را ندارد. تا مادامی که هدف تجارت، تأمین حداکثر سود برای سهامداران باشد تا تأمین منافع مشتری، دولت‌ها نقش در خور اهمیتی برای مهیا ساختن محیط تجارت خواهند داشت و در عین حال منافع سیاست ملی را نیز مدنظر دارند.

فصل هشتم به بررسی مسأله جنگ در عصر ارتباطات می‌پردازد. (۳) به نظر نویسنده بین هویت اقتصادی و هویت امنیتی رابطه متقابل وجود دارد. استناد وی به نظر تافلر در کتاب جنگ و ضد جنگ مبنی بر اینکه شیوه جنگ، شیوه تولید ثروت را نیز منعکس می‌کند؛ گویای این واقعیت است. تبدیل جنگ به جنگ اطلاعاتی یا به عبارت بهتر نقش قاطع انحصارهای اطلاعاتی در جنگ در عصر جهانی شدن باعث شده است که تمایز بین نظامی - مدنی یا غیرنظامی به مرور زوال

1- Virtually real/ Realy virtual

2- Virtual communities

جسلب رضایت در راستای ایجاد چنین مکانیزم‌های کنترلی، تلاش برای کنترل پورونوگرافی در اینترنت بوده است.

آخرین فصل کتاب (۴) به بررسی مسائل فلسفی و فرهنگی در ارتباط با اینترنت می‌پردازد. نویسنده، اینترنت را محصولی فرهنگی می‌داند، که گرچه فلسفه خودگردانی را ترویج می‌کند. اما به بی‌نظمی و اختلال دامن نمی‌زند و ساختار مطلوب خود را تحکیم می‌بخشد. عصر ارتباطات به‌زودی پوششی جهانی (اما نه تعمیمی جهانی) خواهد داشت. مردم می‌توانند از هر نقطه جهان به اینترنت دسترسی داشته باشند. اما این الزاماً به این معنا نیست که هر کسی خواهد توانست به اینترنت دسترسی داشته باشد. این امر به پیدایش گونه خاصی از سواد می‌انجامد که نویسنده آن را سواد "چند رسانه‌ای"^۱ می‌خواند. آنهایی که از دسترسی محروم می‌مانند به‌طور فزاینده‌ای احساس خواهند کرد که برای فهم تغییرات و برخورد با تغییرات در حال بروز در اقتصاد جهانی توانایی کمتری دارند.

و عرضه کنند. تعلیم و تربیت نیز از این طریق تسهیل می‌شود.

"سانسور در اینترنت" (آمریکا، اروپا و استرالیا) عنوان فصل دهم کتاب است. نویسنده معتقد است از زمان افلاطون نگرانی درباره دسترسی افراد نامطلوب به اطلاعات وجود داشته است. این مسأله هم‌چنان باقی است که چه کسی تعیین می‌کند که چه چیزی برای چه کسی نامطلوب است. این چالش بین محدودسازی و آزادی دسترسی به اطلاعات فراروی اینترنت نیز هست. به نظر می‌رسد این مقوله، از تفاوت‌ها و اختلافات فلسفی نشأت می‌گیرد. درخصوص این که یک فرهنگ چگونه تلاش می‌کند تا برخی امور را تنظیم و کنترل کند، ما با مطالب زیادی در این باره روبه‌رو هستیم. زیرا این (اطلاعات) محلی است که ساختارهای هویت در فضای آن حفظ و نگهداری می‌شود. آنگاه نویسنده به اقداماتی اشاره می‌کند که در اروپا، آمریکا و استرالیا برای استقرار مکانیزم‌های کنترل در عرصه اینترنت انجام شده است و معتقد است که یکی از نخستین و مفیدترین ابزارها برای

ب) نقد و بررسی

۱- جری اورارد استاد گروه مطالعات انگلیسی و تئاتر در دانشگاه ملی استرالیا با نگاه موشکافانه خود در این کتاب به چالش با ایده زوال مطلق دولت (ملّی) در عصر جهانی شدن برخاسته است. گرچه وی در جایی به پیدایش دولت به عنوان محصول فرایند هویت‌سازی اشاره می‌کند، اما هیچ‌گاه در سراسر کتاب تصریح نمی‌کند که دولت عامل تعیین‌کننده هویت و شکل بخشیدن بدان بوده یا واقعاً محصول چنین فرایندی است. البته در یک مورد اشاره دارد که ابتدا دولت شکل گرفت و سپس به صورت عامل تشدید و تجدید فرایند هویت‌سازی درآمد. این موضوع نیز از اهمیت چندانی برخوردار نیست. به نظر وی واقعیت فرایند هویت‌سازی و نقش دولت در استمرار آن مهمتر از پیشینه تاریخی آن است.

۲- در بحث از رابطه تکنولوژی‌های جدید ارتباطی و هویت، برخورداری و عدم برخورداری از این تکنولوژی به عنوان امری مسلم و همیشگی قلمداد می‌شود و تکیه بر آن نیز بر اساس آماری است که در یک تحقیق اینترنتی به دست آمده است. حال آنکه این آمار در نگاه اول عجیب به نظر

می‌آید و علاوه بر این، استدلال بر ماندگاری این نابرابری‌ها بر مبنای همان پیش‌فرضی است که دولت‌ها برای اعمال قدرت و حق حاکمیت به فرایند هویت‌سازی دامن می‌زنند. یکی از ابزارهای قوی در این زمینه نیز همین دسترسی به اطلاعات است که لاجرم باید شاهد حفظ قلمروهای انحصاری و تشدید نابرابری‌ها باشیم.

در جایی دیگر (فصل ششم) نیز نویسنده دولت را محصول جانبی تعامل بین انسان و شبکه‌هایی که آنها را به هم مربوط می‌سازد، قلمداد می‌کند و عوامل متشکله آن را سه چیز می‌داند: احساس ارتباط میان انسان‌ها درون یک جامعه، احساس تصنعی بودن دولت، و احساس ضرورت و جسود دولت‌ها در مقام ساختارهای مناسب هویت‌بخشی.

در این خصوص به نظر می‌رسد که دو مورد آخر توافق چندانی باهم ندارند، علاوه بر آن، مسأله دولت در مقام محصول یا در مقام عامل ایجاد هویت هم‌چنان خودنمایی می‌کند.

۳- در فصل هفتم تأمین امنیت در چارچوب ساختار هویت، وظیفه نخستین دولت قلمداد شده است و اهمیت اقتصاد

منابع و یادداشت‌ها:

- 1- Nua (1996): Nua Internet Surveys
http: // www. nua.ie/ surveys/ 1996
review. html.
- 2- Sovereignty, boundary making and
the net.
- ۳- عنوان این فصل The @ of War است.
- ۴- عنوان این فصل alt.Cyberspace. att.
binaries. philosophy است.

برای دولت تا جایی است که به مسأله امنیت مربوط شود. به نظر می‌رسد نویسنده از تأثیر ناپرابری‌ها در برخورداری از اطلاعات و فن‌آوری آن بر این عرصه غافل مانده است. تحولات جاری نشان می‌دهد که دولت‌های غیربرخوردار در سراسر دنیا از سوی برخورداران اطلاعات تحت فشار قرار می‌گیرند تا به تأمین امنیت آنها یاری رسانند. امنیتی که دیگر نمی‌توان آن را در چارچوب هویت تعریف کرد. بلکه وظیفه‌ای در قبال تأمین امنیت برای اقتصاد جهانی است و این شاید به نوبه خود به تشدید نابرابری‌ها کمک کند.

مسائلی که در خصوص نابرابری‌های فرهنگی در عصر ارتباطات و نقش دولت در ارتباط با آنها در فصل آخر مطرح می‌شود بسیار در خور توجهند. هم‌چنان‌که نویسنده خود در مقدمه کتاب اظهار می‌دارد، این تأملات برای برنامه‌ریزی‌های توسعه و بهره‌برداری از تکنولوژی‌های جدی اطلاع‌رسانی شایان توجه زیاد هستند.

دکتر سیدحسین مرتضوی نصیری